



IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

No 1



ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026



IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, yanvar.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukurimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor



IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirathbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoirazimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.



MUNDARIJA

INSON KAPITALINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....	52
Dilnoza Ruziqulova Xoliqovna	
MAHALLIY BUDJET DAROMADLAR BAZASINI BAHOLASH SAMARADORLIGINI TAKOMILLASHTIRISH.....	56
Isoqov Zafarjon Zokirjonovich	
INNOVATSION IQTISODIYOTDA AYOLLAR TADBIRKORLIGINI RIVOJLANTIRISH BO'YICHA XALQARO TAJRIBA	60
Maksumova Umidaxon Sadikjonovna	
ОЛИГОПОЛИЯ И ТЕОРИЯ ИГР	64
Камилова Наргиза Абдукаххоровна, Наимов Самандар Раджабович	
ЦИФРОВЫЕ ИНВЕСТИЦИИ НА ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОМ ТРАНСПОРТЕ: НОВАЯ ЭРА ЭФФЕКТИВНОСТИ	67
Каракулов Фарход Зайпудинович	
MEVA-SABZAVOTCHILIK MAHSULOTLARINING EKSPORT SALOHİYATINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINING INNOVATSION YECHIMLARI	72
Ergashev Jamshid Axmadaliyevich	
MOLIYAVIY AKTIVLARNING IQTISODIY MOHIYATI VA TIJORAT BANKLARIDA ULARNING SIFAT MEZONLARINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	77
Iskandarova Munisa Hasan qizi	
MOLIYAVIY RISKLARNI BOSHQARISHDA SUN'IY INTELLEKTNI QO'LLASH IMKONIYATLARI	82
Xojiyev Jaxongir Dushabayevich, To'xtayev Kamol Po'latovich	
MARKETING VA BOZOR IQTISODIYOTI SHAROITIDA TAYYOR KIIYIMLARNING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	87
Bababekova Gulchexra Baxtiyarovna	
NAMANGAN VILOYATI QURILISH MATERIALLARI SANOATIDA MODERNIZATSIYA JARAYONLARIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR VA ULARNING IQTISODIY AHAMIYATI	93
Odilova Malika Abdushukur qizi	
TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	98
Toshtemirov Xojjakbar Qahramon o'g'li	
ТУРИЗМ КАК ФАКТОР УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ СТРАНЫ	103
Артикова Шохида Ильясовна	
MINTAQALARDA OZIQ-OVQAT SANOATI KORXONALARI INNOVATSION SALOHİYATINI BOSHQARISH METODOLOGIYASINI JORIY ETISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	107
Dadamirzayev Muzaffar Xabibullayevich	
THEORETICAL ASPECTS OF SERVICES IN THE CONTEXT OF UZBEKISTAN'S ECONOMIC TRANSFORMATION	114
Umidjon Normurodov, Qodirov Yusufbek Suyunbek ugli	
РАЗВИТИЕ ПРЕДПРИЯТИЙ ОБУВНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ В УСЛОВИЯХ ФОРМИРОВАНИЯ МАРКЕТИНГОВЫХ ИННОВАЦИЙ	120
Расулов Нозимжон Набиджонович	
QISHLOQ XO'JALIGI SOHASIDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARNING JORIY QILINISHI VA UNI OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDAGI AHAMIYATI.....	125
Saburov Jumanazar Saliyevich	
KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISHNING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI VA ICHKI BOZORNI KENGAYTIRISH IMKONIYATLARI	129
Mayliyeva Sadoqat Safayozovna	
ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ТРАНСПОРТНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ В УСТОЙЧИВОМ РАЗВИТИИ УЗБЕКИСТАНА.....	134
Убайдуллаев Худоёр Бахтиёр угли	



MINTAQANI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA PAXTA-TO'QIMACHILIK KLASSTERLARI SALOHİYATIDAN SAMARALI FOYDALANISHNING XORIJ TAJRIBASI	141
Xayitov Rustam Burxonovich	
BARQAROR MOLIYALASHTIRISH KONSEPSIYASIGA MUVOFIQ "YASHIL" INVESTITSİYALARNI RIVOJLANTIRISH.....	146
Abduraxmonov Alimardon Sodiқ o'g'li	
BANK XIZMATLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA RAQAMLI MARKETINGDAN FOYDALANISH.....	151
Dushamov Maxmudjon Maksudbekovich	
HUDUDLARDA TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI VA ISTIQBOLLARI	159
Ibodova Dilsora Ibodovna	
INVESTITION PORTFELLARNI SHAKLLANTIRISH, BAHOLASH VA BOSHQARISH.....	165
Baymanova Mavlyuda Djurayevna, Abdullaeva Shohista	
KICHIK XIZMATLAR FAOLIYATINI RASMIYLASHTIRISH ORQALI AHOLI BANDLIGI KO'RSATKICHLARINI OSHIRISH.....	170
Xalimbetov Farxad Bagibekovich	
MONOPOLIYAGA QARSHI BOSHQARUV TIZIMINI RIVOJLANTIRISH: XORIJIY TAJRIBA VA MILLIY YONDASHUVLAR.....	173
Akbarov Jasur Ikromjon o'g'li	
СТАТИСТИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА ДИНАМИКИ И СЕЗОННОСТИ ДОХОДОВ НАСЕЛЕНИЯ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	179
Салиходжаева Умида Абдуакбар кизи	
SUN'IY INTELLEKT ASOSIDAGI TALABNI PROGNOZLASHNING CHAKANA MARKETING INNOVATSİYASINI TAKOMILLASHTIRISHDAGI ROLI.....	186
Ostonaqulova Gulsaraxon Muhammadyoqub qizi	
TEMIR YO'L YO'LOVCHI TASHISH KORXONALARI IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH MODELLARI	200
Eshboyev Ulug'bek Farxodovich	
AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA MOLIYAVIY HISOBOT VA AUDIT METOLOGİYASINI TAKOMILASHTIRISH	205
Zufarova Zilola Raxim qizi	
TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN RISKLARNI BOSHQARISH MEXANIZMIGA TA'SIR QILUVCHI OMILLARNING EKONOMETRIK TAHLILLARI	216
Rahmonqulov Temirbek Eshmamatovich	
MULKIY SOLIQLARNING MAHALLIY BUDJET DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHDAGI TA'SIRINI BAHOLASH.....	222
Aliyarov Olim Abdug'aparovich	
AVTOMOBIL SANOATIDA MAHSULOT BILAN BOG'LIQ XIZMATLAR TASNIFI.....	231
Saidov Dilshodbek Razzakovich	
UY-JOY FONDINI SAMARALI TASHKIL QILISH VA TAKOMILLASHTIRISHNING XORIJIY TAJRIBALARI.....	236
Otajonov Tohirjon Xo'janazar o'g'li	
TURIZMNI IQTISODIYOTDA TO'G'RIDAN TO'G'RI TA'SIRINI STATISTIK TADQIQOTI.....	241
Jumanova Zilola Tuychiyevna	
RIVOJLANGAN DAVLATLAR BANK EKOTIZIMLARI VA O'ZBEKISTON BANK EKOTIZIMLARINING RIVOJLANISHI VA QIYOSIY TAHLILI	248
X.R. Aliyev	
O'ZBEKISTON OLIY TA'LIM TIZIMI UCHUN DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIGI ASOSIDA BOSHQARUV METODOLOGİYASINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	254
Abdullayev Javohir Abdumalik o'g'li	
OROL BO'YI MINTAQASIDA XIZMAT KO'RSATISH SOHASINI INNOVATSION BOSHQARISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	259
Umarova Xusnora Dilmurod qizi	



O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA ISHCHI KUCHIDAN SAMARALI FOYDALANISH ISTIQBOLLARI	264
Xolmurotov Salimbek Eshbekovich	
INNOVATSION KLASSTERLARNI TASHKIL ETISH VA RIVOJLANTIRISHNING MOLIYAVIY MEXANIZMI	269
Quliyev Begimqul Melikovich	
ВОПРОСЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫМИ ПРОЦЕССАМИ В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ	276
Ахмедов Самандар Сайфуллоевич	
АГРОЭКОТУРИЗМ КАК НАПРАВЛЕНИЕ ДИВЕРСИФИКАЦИИ ЭКОНОМИКИ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ УЗБЕКИСТАНА	281
Хайдаров Ойбек Зоирович	
THE IMPACT OF DIGITALIZATION ON SERVICE QUALITY AND CUSTOMER SATISFACTION IN THE HOUSEHOLD SERVICE SECTOR: EMPIRICAL EVIDENCE FROM SAMARKAND REGION	287
Pardayev Sherzod Xolmurodovich, Yuldosheva Zulfizar Sayfullayevna	
DEVELOPMENT OF INTERACTIVE MODELING METHODS FOR THE SYNTHESIS OF INTELLIGENT CONTROL SYSTEMS FOR TECHNICAL OBJECTS IN THE DIGITAL ECONOMY	293
Mamutova Aygul Kalmurzaevna	
TIJORAT BANKLARIDA INVESTITSIYA LOYIHALARINI MOLIYALASHTIRISHDA RISKLARNI BOSHQARISH MASALALARI	298
Abdurazakova Nasiba Sultanovna	
YANGI O'ZBEKISTON SHAROITIDA SOLIQ MA'MURIYATCHILIGI TRANSFORMATSIYASI VA UNING MOLIYAVIY XAVFSIZLIKKA TA'SIRI	303
Tashmuxeimova Yayra Atxamovna	
ZAMONAVIY AXBOROT TIZIMLARI ORQALI SOLIQ QARZDORLIGINI UNDIRISH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI ASOSIDA TAHLIL	308
Maxmadustov Jalol Maxmadustovich	
TA'LIM MIGRATSIIYASI VA INTEGRATSIIYA KO'RSATKICHLARINI STATISTIK TAHLILI: YEVROPA ITTIFOQI (SIRIUS) TAJRIBASI VA O'ZBEKISTON AMALIYOTI	314
Abdullayeva Gulhayot Shuhratovna	
HUDUDIIY SANOAT KORXONALARI FAOLIYATINI KO'P OMILLI STATISTIK TAHLIL ETISHDAGI ILG'OR XORIJIY TAJRIBALAR VA ULARDAN FOYDALANISH YO'LLARI	319
Tag'oyev Feruz Yorqulovich	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ORQALI HUDUDIIY INVESTITSIIYA MUHITINI TAKOMILLASHTIRISH: QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA TAHLIL VA TAVSIYALAR	326
Egamberdiev Abbasxon Sherali o'g'li	
KICHIK BIZNESDA INNOVATSION FAOLIYATNI TASHKIL ETISH VA RAG'BATLANTIRISH MEXANIZMLARI	331
Nurullayev Baxrom Botirovich	
YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISHDA RIVOJLANGAN MAMLAKATLAR TAJRIBASIDAN FOYDALANISH	337
Ne'matova Mavsuma	
ZAMONAVIY IQTISODIYOTDA ISLOMIY MOLIYA VA NOBANK KREDIT TASHKILOTLARIDA STRATEGIK BOSHQARUVNING NAZARIY ASOSLARI	341
Galatov Abbas Alibekovich, Xalilov Nurullo Xamidillayevich	
IQTISODIIY FAOLLIKNI OSHIRISHGA QARATILGAN DAVLAT FISKAL SIYOSATI HOLATI TAHLILI	346
Xudayberginova Nigora Turgunbayevna	
MEHNATGA HAQ TO'LAHNING MOHIYATI VA ULARNI HISOBGA OLIHNING ASOSIIY VAZIFALARI	356
Anvar Raximov Maxmarasulovich	
"CRADLE TO CRADLE" VA "CRADLE TO GRAVE" KONSEPSIYALARINING UMUMIY VA XUSUSIIY JIHATLARI	360
Sodikov Zokir Rustamovich	
MINTAQADA PARRANDACHILIK SANOATINING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI	366
Qarshiyev Obidjon Egamberdiyevich	



AKSIYADORLIK JAMIYATLARINING BARQAROR RIVOJLANISH STRATEGIYALARI VA MINTAQA IQTISODIYOTIGA TA'SIRI: KEYNESIAN YONDASHUV NUQTAI NAZARIDAN.....	370
Shermatov G'ofurjon G'ulamovich	
QURILISH KORXONALARIDA INQIROZGA QARSHI BOSHQARUVNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI (ROSSIYA TAJRIBASI)	377
O'rinboyev Doniyorjon Baxtiyorjon o'g'li	
RIVOJLANGAN MAMLAKATLARDA YASHIL XIZMATLAR SEKTORINING TRANSFORMATSIYASI.....	385
Aliqulova Laylo Ziyadin qizi	
VIRTUAL TA'LIM MUHITI ORQALI TALABALARNING MULOQOT KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH OMILLARI.....	390
Bozorova Muazzam Hamid qizi, Hakimova Mushtariybonu Hamid qizi	
MINTAQA IQTISODIYOTIDA TRANSPORT INFRATUZILMASINI TAKOMILLASHTIRISH KO'RSATKICHLARINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH VA PROGNOZLASHTIRISH	395
Qo'ziyoyev Umarbek Ulug'bekovich	
ОЦЕНКА СТОИМОСТИ И РИСКОВ ПРЯМЫХ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ (FDI)	400
Бахтиярова Дильноза Мадминджановна	
XIZMAT KO'RSATISH TARMOQLARIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA VA MONOPOLIYAGA QARSHI NAZORATNING AHAMIYATI.....	407
Bekbutayev Nodirjon Fayzullayevich	
O'ZBEKISTONDA INTEGRATSIYALASHGAN YASHIL MOLİYALASHTIRISH ARHITEKTURASI: KONSEPTUAL MODEL VA AMALIY TAKLIFLAR.....	412
Quliyev Ulug'bek Mirzayevich	
BANK TIZIMI FAOLIYATI MISOLIDA MOLİYAVIY ISLOHOTLAR SHAROITIDA KORXONALAR LIKVIDLIGINI OSHIRISH MASALALARI.....	419
Iminova Nurjahan Qodirjon qizi, Karimov Sardorbek Shuxratjon o'g'li	
BOJXONA HUDUDIDA QAYTA ISHLASH BOJXONA REJIMINING SANOAT RIVOJI VA EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISHDAGI O'RNI	423
Baxtiyor Abduganiyev, Nodira Saidbaxromova	
СТРАТЕГИЧЕСКАЯ РОЛЬ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В СТАНОВЛЕНИИ ИННОВАЦИОННОЙ ЭКОНОМИКИ И ОБЕСПЕЧЕНИИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ	427
Li Kristina Alekseyevna, Элназарова Шарифа Исроиловна, Эшпулатов Достонбек Боходир огли	
TOVAR-XOMASHYO BIRJASIDA SAVDO TURLARINING SHAKLLANISHI VA ULARNING BOZOR SAMARADORLIGIGA TA'SIRI	432
Xudayberdiyev Kamoliddin Ustemirovich	
THE ROLE OF CORPORATE STRUCTURES IN THE DEVELOPMENT OF GLOBAL FINANCIAL RELATIONS.....	438
Kurbaniyazov Shakhzodbek Karimovich	
BANKLARNI MODERNIZATSIYA VA TRANSFORMATSIYA QILISH JARAYONIDA INVESTITSION KREDITLASH SAMARADORLIGINI TA'MINLASH VA UNI OSHIRISHNING ASOSIY YO'LLARI	442
Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li	
KICHIK BIZNESDA RAQAMLI MARKETING: O'ZBEKISTON SHAROITIDA SAMARADORLIK VA INTEGRATSIYA MODELLARI	446
Kamilov Farxod Shamilevich	
TASHQI SAVDODA EKSPORTNING MAKROIQTISODIY AHAMIYATI	453
Abdivaliyev Shahzodbek Xayrullayevich, Mutalov Sultonbek Abduraim o'g'li, Baymanova Mavlyuda Djurayevna, Ubaydullayeva Gulchexra Erkabayevna, Aipova Iroda Ikramovna	
РАЗВИТИЕ АСПЕКТОВ МАРКЕТИНГА В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ СПОРТИВНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ.....	459
Юсупов Махамадамин, Закирова Умида Махамадаминовна	
LIZING OLUVCHI KORXONALARDA BUXGALTERIYA HISOBINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA YURITILISHI	462
Sadritdinov Baxodir	



YASHIL IQTISODIYOT VA KICHIK BIZNES RIVOJLANISHINING NAZARIY-KONSEPTUAL ASOSLARI	467
Isroilov Dilshodbek Rustamovich	
TEXNOLOGIK RESURSLARNI BOSHQARISHDA STRATEGIYALARDAN FOYDALANISH	474
Kazakov Olim Sabirovich	
OLIY TA'LIM EKSPORT XIZMATLARINING IQTISODIY AHAMIYATI HAMDA ZARURLIGI.....	479
Abdusattarova Dildora Bohodirovna	
SANOAT KORXONASIDA INNOVATSION JARAYONLAR SAMARADORLIGINI TAHLIL QILISHNING METODIK YONDASHUVLARI.....	485
Kurbanova Shaxnoza Yuldashbayevna	
ISHLAB CHIQRISH XARAJATLARI HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI.....	491
Kafiyev Xojiakbar Xosilbek o'g'li	



ISHLAB CHIQUARISH XARAJATLARI HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI

Kafiyev Xojiakbar Xosilbek o'g'li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada ishlab chiqarish xarajatlari hisobining nazariy-uslubiy asoslari hamda uni takomillashtirishning zamonaviy yo'nalishlari tadqiq etilgan. Tadqiqot jarayonida ishlab chiqarish xarajatlarini iqtisodiy elementlar bo'yicha, tannarxga kiritilishi, ishlab chiqarish jarayoniga munosabati hamda o'zgaruvchanlik darajasiga ko'ra tasniflashning hisob amaliyotidagi ahamiyati yoritib berilgan. Maqolada ishlab chiqarish xarajatlarini hisobga olish va nazorat qilishni takomillashtirish bo'yicha amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan bo'lib, ular korxonalarda mahsulot tannarxini pasaytirish hamda moliyaviy natijalarni yaxshilashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: ishlab chiqarish xarajatlari, xarajatlar hisobi, boshqaruv hisobi, budjetlashtirish, xarajatlarni optimallashtirish, iqtisodiy elementlar, strategik boshqaruv hisobi, moliyaviy natijalar.

Abstract. This article examines the theoretical and methodological foundations of production cost accounting and current trends in its improvement. The study emphasizes the importance of classifying production costs by economic elements, their inclusion in cost, their connection to the production process, and the level of variability in accounting practices. The article develops practical proposals and recommendations for improving the accounting and control of production costs, which will contribute to reducing production costs at enterprises and improving financial results.

Key words: production costs, cost accounting, management accounting, budgeting, cost optimization, economic elements, strategic management accounting, financial results.

Аннотация. В данной статье рассматриваются теоретические и методологические основы учета производственных затрат и современные направления его совершенствования. В ходе исследования подчеркивается важность классификации производственных затрат по экономическим элементам, их включения в себестоимость, связи с производственным процессом и уровня изменчивости в бухгалтерской практике. В статье разработаны практические предложения и рекомендации по совершенствованию учета и контроля производственных затрат, которые будут способствовать снижению себестоимости продукции на предприятиях и улучшению финансовых результатов.

Ключевые слова: производственные затраты, учет затрат, управленческий учет, бюджетирование, оптимизация затрат, экономические элементы, стратегический управленческий учет, финансовые результаты.

KIRISH

Hozirgi globallashuv va raqobat kuchayib borayotgan iqtisodiy sharoitda korxonalar faoliyati samaradorligini oshirish, mahsulot tannarxini pasaytirish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda ishlab chiqarish xarajatlarini hisobga olish tizimi alohida ahamiyat kasb etmoqda. Ishlab chiqarish xarajatlari korxonaning moliyaviy natijalarini belgilab beruvchi asosiy omillardan biri bo'lib, ularning to'g'ri hisobga olinishi, tahlil qilinishi va boshqarilishi raqobatbardosh mahsulot ishlab chiqarishning muhim shartlaridan hisoblanadi.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida ishlab chiqarish xarajatlarning ortishi korxonaning foydalilik darajasiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli xarajatlarning tarkibi, shakllanish manbalari va ularni optimallashtirish mexanizmlarini takomillashtirish dolzarb vazifa sifatida namoyon bo'lmoqda. Ayniqsa, ishlab chiqarish xarajatlari hisobining amaldagi tizimida xarajatlarni guruhlash, tannarxga to'g'ri kiritish, javobgarlik markazlari bo'yicha hisobni tashkil etish masalalari ilmiy jihatdan qayta ko'rib chiqilishini talab etmoqda.

Shu bilan birga, xalqaro hisob standartlariga moslashuv, raqamli texnologiyalarni joriy etish va boshqaruv hisobining rivojlanishi ishlab chiqarish xarajatlari hisobini takomillashtirishga yangi yondashuvlarni taqozo etmoqda. Mazkur holat ushbu mavzuda ilmiy tadqiqotlar olib borish, nazariy va amaliy jihatlarni uyg'un holda tahlil qilish zaruriyatini kuchaytirmoqda.



MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Ishlab chiqarish xarajatlari hisobi iqtisodiy fanlarda eng muhim va murakkab tadqiqot obyektlaridan biri hisoblanadi. Ushbu masala korxonalar faoliyati samaradorligini oshirish, mahsulot tannarxini shakllantirish, moliyaviy natijalarni aniqlash hamda boshqaruv qarorlarini qabul qilishda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Iqtisodiy adabiyotlarda ishlab chiqarish xarajatlari hisobini takomillashtirish masalasi turli nazariy yondashuvlar, uslubiy konsepsiyalar va amaliy tavsiyalar asosida yoritilgan.

Ishlab chiqarish xarajatlari hisobini takomillashtirish borasida xorijlik iqtisodchi olimlardan K. Druri ko'plab tadqiqotlarni olib borgan. Mazkur olim ta'kidlashicha, "ishlab chiqarish xarajatlari hisobini takomillashtirishda faoliyatga asoslangan xarajatlar hisobi (Activity-Based Costing) tizimi muayyan afzalliklarga ega. Uning fikricha, an'anaviy hisob usullari umumiy xarajatlarni mahsulotlar o'rtasida to'g'ri taqsimlashda yetarli aniqlikni ta'minlamaydi, ABC tizimi esa xarajatlarni faoliyat turlari bo'yicha taqsimlash orqali tannarxni aniq hisoblash imkonini beradi" [1].

Bir guruh iqtisodchi olimlar fikricha, "standart-kosting va direkt-kosting tizimlari ishlab chiqarish xarajatlarini rejalashtirish va nazorat qilishda samarali vosita sifatida baholanadi. Ushbu usullar korxonalarda xarajatlar ustidan doimiy monitoring olib borish va boshqaruv qarorlarini asoslashda muhim ahamiyat kasb etadi" [2].

I.f.d., professor A. Ya. Abdullayev ishlab chiqarish xarajatlari hisobini takomillashtirish borasida tadqiqotlar olib borib, quyidagi xulosaga kelgan: "mahsulot ishlab chiqarish xarajatlarini hisobga olish va tannarx kalkulyatsiyasi metodologiyasini takomillashtirishdan asosiy maqsad – ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, xarajatlarni kamaytirish maqsadida ishlab chiqarishning ichki zaxiralarini izlab topish, korxonaning ichki salohiyatidan optimal foydalanish va iqtisodiy samaradorlikka erishishdan iborat" [3].

B. F. Boronov ham ishlab chiqarish xarajatlari hisobi va mahsulot tannarxi kalkulyatsiyasini takomillashtirish borasida izlanishlar olib borib, quyidagilarni ta'kidlab o'tgan: "korxonalarda o'z vaqtida, analitik hisob ma'lumotlariga ega bo'lish va ushbu ma'lumotlar asosida to'g'ri boshqaruv qarorlarini qabul qilish mahsulot tannarxini to'g'ri shakllantirish jarayonlarini samarali boshqarish imkonini beradi" [4].

F. A. Astanovaning fikricha, "xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatida qat'iy tejamkorlik tizimini joriy etish, ishlab chiqarish xarajatlari va mahsulot tannarxini kamaytirish tadbirlarini boshqaruv hisobini bugungi kun talablari darajasida hamda jahon amaliyotidagi ijobiy tajribalar asosida tashkil qilmasdan turib hal etib bo'lmaydi" [5].

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, ishlab chiqarish xarajatlari hisobini takomillashtirish masalasi ko'p qirrali va murakkab ilmiy muammo hisoblanadi. Mahalliy olimlar tadqiqotlarida tarmoq xususiyatlariga asoslangan yondashuvlar ustuvor bo'lsa, xorijiy manbalarda xarajatlar hisobining strategik va innovatsion jihatlar keng yoritilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotni olib borishda taqqoslash, analiz va sintez, induksiya va deduksiya usullaridan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ishlab chiqarish xarajatlari hisobi korxona xo'jalik faoliyatida muhim iqtisodiy kategoriyalardan biri bo'lib, u mahsulot (ish, xizmat) ishlab chiqarish jarayonida sarflangan barcha resurslarning qiymat ifodasini aks ettiradi. Ishlab chiqarish xarajatlarining iqtisodiy mohiyati, avvalo, ishlab chiqarish omillari — mehnat, kapital va tabiiy resurslardan foydalanish bilan bog'liq bo'lgan sarf-xarajatlarni hisobga olishda namoyon bo'ladi.

Iqtisodiy nuqtayi nazardan ishlab chiqarish xarajatlari quyidagi funksiyalarni bajaradi:

- ishlab chiqarish jarayonida resurslardan foydalanish darajasini aks ettiradi;
- mahsulot tannarxini shakllantirishda asos bo'lib xizmat qiladi;
- korxonaning moliyaviy natijalariga bevosita ta'sir ko'rsatadi;
- boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun axborot bazasini yaratadi.

Ishlab chiqarish xarajatlari hisobi nafaqat moliyaviy hisobning tarkibiy qismi, balki boshqaruv hisobining ham muhim elementi hisoblanadi. Moliyaviy hisob doirasida xarajatlar hisobi tashqi foydalanuvchilar uchun umumlantirilgan axborotni taqdim etsa, boshqaruv hisobida xarajatlar detallashtirilgan holda tahlil qilinib, ichki boshqaruv ehtiyojlariga xizmat qiladi.

Bozoriqtisodiyotisharoitida ishlab chiqarish xarajatlarini to'g'ri hisobga olish korxonaning raqobatbardoshligini ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Xarajatlarning aniq hisobga olinishi mahsulot tannarxini real baholash, narx siyosati samaradorligini oshirish va resurslardan tejamkor foydalanish imkoniyatini yaratadi.

Shu bois, ishlab chiqarish xarajatlari hisobining iqtisodiy mohiyatini chuqur anglash va uni ilmiy asosda tashkil etish korxonalarda moliyaviy barqarorlikni ta'minlashning muhim sharti hisoblanadi.



Ishlab chiqarish xarajatlarini hisobda to'g'ri aks ettirish ularni ilmiy asoslangan tasniflashni taqozo etadi. Amaliyotda ishlab chiqarish xarajatlari bir qator belgilariga ko'ra guruhlanadi, har bir tasnif hisob axborotining mazmuni va foydalanish maqsadiga bog'liq holda muhim ahamiyat kasb etadi.

Ishlab chiqarish xarajatlarini iqtisodiy elementlar bo'yicha tasniflash korxona faoliyatida resurslardan qanday yo'nalishlarda va qanday hajmda foydalanilayotganini aniqlashga xizmat qiladi. Bu tasnif xarajatlarning iqtisodiy mazmunini ochib beradi va ularning qaysi resurs turi hisobidan shakllanganini ko'rsatadi.

Moddiy xarajatlar ishlab chiqarish jarayonida mahsulot tayyorlash uchun sarflanadigan moddiy resurslar qiymatini ifodalaydi. Ushbu xarajatlar mahsulot tannarxining eng salmoqli qismini tashkil etib, ishlab chiqarishning resurs sig'imini aks ettiradi.

Mehnat haqi xarajatlari ishlab chiqarish jarayonida bevosita yoki bilvosita ishtirok etuvchi xodimlarga to'lanadigan ish haqi summasini o'z ichiga oladi. Bu xarajatlar inson kapitaliga sarflangan mablag'larni ifodalaydi. Xo'jalik yurituvchi subyektlarda xodimlar mehnatiga haq to'lashga doir xarajatlar ijtimoiy soliqning soliq solish obyekti hisoblanadi. Amortizatsiya ishlab chiqarish jarayonida foydalanilayotgan asosiy vositalar va nomoddiy aktivlar qiymatining mahsulot tannarxiga bosqichma-bosqich o'tkazilishini ifodalaydi.

Boshqa xarajatlar yuqoridagi iqtisodiy elementlarga to'g'ridan to'g'ri kiritib bo'lmaydigan, biroq ishlab chiqarish faoliyati uchun zarur bo'lgan turli to'lov va xarajatlarni qamrab oladi. Iqtisodiy elementlar bo'yicha xarajatlar quyidagi asosiy guruhlariga ajratiladi (1-rasm).



1-rasm. Iqtisodiy elementlar bo'yicha xarajatlar tasnifi¹

Ishlab chiqarish xarajatlarining iqtisodiy elementlar bo'yicha tahlili korxona faoliyatida xarajatlar tuzilmasini chuqur anglash, resurslardan foydalanish samaradorligini baholash va tannarxni optimallashtirish uchun muhim axborot manbai hisoblanadi. Har bir elementning mohiyatini to'g'ri ochib berish va hisobda aniq aks ettirish boshqaruv qarorlarining ilmiy asoslanganligini ta'minlaydi.

Ishlab chiqarish xarajatlarini turli mezonlar asosida tasniflash korxonada xarajatlar hisobi tizimini chuqurlashtirish, mahsulot tannarxini aniq hisoblash va boshqaruv qarorlarini ilmiy asoslashda muhim o'rin tutadi. Mazkur tasniflar o'zaro bog'liq holda qo'llanilganda, xarajatlar ustidan samarali nazorat o'rnatish va iqtisodiy samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida ishlab chiqarish xarajatlari hisobi korxonaning moliyaviy barqarorligi, raqobatbardoshligi hamda strategik rivojlanishini ta'minlovchi muhim boshqaruv vositalaridan biri hisoblanadi. Shu bois ishlab chiqarish xarajatlari hisobini takomillashtirish korxonalar oldida turgan dolzarb vazifalardan hisoblanadi.

Ishlab chiqarish xarajatlari hisobini takomillashtirish, avvalo, xarajatlarni aniq, o'z vaqtida va ishonchli aks ettirish, ularni tahlil qilish hamda samarali boshqarish imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi. 1-jadvalda ishlab chiqarish xarajatlari hisobini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari keltirib o'tilgan.

¹ Muallif ishlanmasi

1-jadval. Ishlab chiqarish xarajatlari hisobini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari²

№	Ishlab chiqarish xarajatlari hisobini takomillashtirish yo'nalishlari	Mohiyati	Amaliy ahamiyati
1.	Xarajatlarni tasniflashni takomillashtirish	Xarajatlarni iqtisodiy elementlar, funksiyalar va javobgarlik markazlari bo'yicha aniq guruhlash	Tannarxni aniq hisoblash va xarajatlarni nazorat qilish
2.	Javobgarlik markazlari bo'yicha hisobini yuritish	Xarajatlarni sex, bo'lim va ish joylari kesimida yuritish	Mas'uliyatni oshirish va ichki nazoratni kuchaytirish
3.	Zamonaviy hisob usullarini joriy etish	Direkt-kosting, standart-kosting	Xarajatlarni optimallashtirish va boshqaruv qarorlarini asoslash
4.	Normativ xarajatlar hisobini takomillashtirish	Me'yorlar asosida xarajatlar hisobini yuritish va farqlarni aniqlash	Samaradorlikni oshirish va resurslarni tejash

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, ishlab chiqarish xarajatlari hisobini takomillashtirish ko'p qirrali va tizimli yondashuvni talab etadi. Ayniqsa, xarajatlarni javobgarlik markazlari bo'yicha hisobga olish va zamonaviy hisob usullarini joriy etish korxona rahbariyatiga xarajatlarning yuzaga kelish sabablarini chuqur tahlil qilish imkonini beradi. Bu esa tannarxni pasaytirish va rentabellikni oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mazkur ilmiy maqolada ishlab chiqarish xarajatlari hisobining nazariy-metodologik asoslari, uning iqtisodiy mohiyati hamda amaldagi hisob tizimida xarajatlarni aks ettirish xususiyatlari atroflicha tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ishlab chiqarish xarajatlari hisobini takomillashtirish korxonalar faoliyati samaradorligini oshirish, mahsulot tannarxini optimallashtirish va moliyaviy natijalarning ishonchligini ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Ishlab chiqarish xarajatlarni iqtisodiy elementlar, tannarxga kiritilishi, ishlab chiqarish jarayoniga munosabati hamda o'zgaruvchanlik darajasi bo'yicha ilmiy asoslangan tarzda tasniflash korxona rahbariyatiga xarajatlarni chuqur tahlil qilish, ularning kelib chiqish sabablarini aniqlash va samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilish imkonini beradi. Ayniqsa, moddiy xarajatlar, mehnat haqi xarajatlari, ijtimoiy ajratmalar, amortizatsiya va boshqa xarajatlarning hisobda to'g'ri va o'z vaqtida aks ettirilishi ishlab chiqarish jarayonida resurslardan oqilona foydalanishni ta'minlaydi.

Tadqiqot jarayonida aniqlandiki, ishlab chiqarish xarajatlari hisobida mavjud ayrim kamchiliklar, jumladan, xarajatlarni umumlashtirib hisobga olish, javobgarlik markazlari bo'yicha tahlilning yetarli darajada yo'lga qo'yilmaganligi va zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanishning cheklanganligi korxonalarda xarajatlarni samarali boshqarishga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu nuqtayi nazardan, ishlab chiqarish xarajatlari hisobini takomillashtirishda boshqaruv hisobi elementlarini keng joriy etish, budjetlashtirish tizimini rivojlantirish va raqamli hisob axborot tizimlaridan foydalanish muhim ahamiyatga ega.

Shuningdek, ishlab chiqarish xarajatlari hisobini xalqaro standartlarga moslashtirish korxonalarning moliyaviy hisobotlarini shaffof va taqqoslanadigan qilishga xizmat qiladi. Bu esa investitsiyaviy jozibadorlikni oshirish, tashqi manbalardan moliyaviy resurslarni jalb etish va bozorda raqobat ustunligini ta'minlash imkoniyatlarini kengaytiradi.

Ishlab chiqarish xarajatlari hisobini takomillashtirishga qaratilgan ilmiy-nazariy xulosalar va amaliy tavsiyalar korxonalarda xarajatlarni kamaytirish, mahsulot tannarxini pasaytirish va iqtisodiy samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Drury C. Management and Cost Accounting. – London: Cengage Learning, 2018.
2. Horngren C. T., Datar S. M., Rajan M. Cost Accounting: A Managerial Emphasis. – Pearson Education, 2020.
3. Abdullayev A. Ya. Donni qayta ishlash korxonalarida mahsulot ishlab chiqarish xarajatlari hisobini yuritish va tannarx kalkulyatsiyasini takomillashtirish. // Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari, 3-maxsus son, 5-jild, 2025. 31–46-betlar.
4. Boronov B. F. Yog'moy sanoati korxonalarida bilvosita xarajatlar hisobi va ularning hisobini takomillashtirish. // Iqtisod va moliya, 2022, 9(157). 21–258-betlar.
5. Astanova F. A. Xarajatlar hisobining rivojlanishi va uning boshqaruv hisobi tizimidagi o'rni. // Iqtisod va moliya, № 11, 2012. 79–83-betlar.
6. Kaplan R. S., Atkinson A. A. Advanced Management Accounting. – New Jersey: Prentice Hall, 2014.

2 Muallif ishlanmasi



7. Hilton R. W., Platt D. E. Managerial Accounting: Creating Value in a Dynamic Business Environment. – New York: McGraw-Hill Education, 2019.
8. Needles B. E., Powers M., Crosson S. Principles of Accounting. – Boston: Cengage Learning, 2016.
9. Hansen D. R., Mowen M. M. Cost Management: Accounting and Control. – Mason, OH: South-Western Cengage Learning, 2015.
10. Garrison R. H., Noreen E. W., Brewer P. C. Managerial Accounting. – New York: McGraw-Hill Education, 2018.



IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.



Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
